

POVIJEST ČETVRTKOM

Jednog hladnog zimskog četvrtka u zabitom i nedovršenom stanu na samim rubovima Zadra slušao sam radio, jedini medij koji preostaje kada nemaš pristup internetu ili TV-prijamnik u drugom desetljeću 21. stoljeća. Prebacujući stanice, naletio sam na emisiju povijesne tematike koja je predstavljala pravo osvježenje nakon dugoročnog slušanja kombinacije glazbe, promidžbenog programa i pregleda dnevnih vijesti. U emisiji su se izmjenjivala tri glasa koja su govorila o nekom prošlom događaju: glasovi su bili onaj urednika Darija Špelića, sugovornice Livije Kardum i čitača teksta, tj. spikera Ivana Kojundžića, a događaj je bio Marokanska kriza, odnosno krize. Sljedeći sam tjedan ponovno, oko 10 h, poslušao nastavak te emisije koja je snimljena u dva dijela, a nedugo zatim, nakon preseljenja u moderniji stan s pristupom *world wide webu* lako sam pronašao na internetskim stranicama HRT-a emisiju (točnije arhivu emisije) *Povijest četvrtkom*, u kojoj je bilo oko 50 nastavaka slobodnih za preslušavanje ili preuzimanje. Malo upornijim pretraživanjem internetskih prostranstava do sada sam prikupio ukupno 425 emisija, što je blizu broju do sada snimljenih nastavaka od početka emitiranja 2000. godine. Emisija počinje uistinu prepoznatljivo i originalno, kombinacijom otkucavanja starinske ure s početcima pjesama *No More I Love You* (Annie Lennox) i *Foolish Heart* (The Mavericks), nakon čega šaptom biva izgovorena poznata uzrečica *Historia magistra vitae est*. Kratko slijedi zvuk orgulja iz Bachove *Toccate*, koji služi kao uvod u svima poznati grandiozni početak skladbe *O Fortuna* Carla Orffa. Emisija je koncipirana tako da se izmjenjuje naracija voditelja s naracijom sugovornika, obično nekog doktora znanosti, a sudjeluje i treća osoba, spiker koji također narativno izlaže ili pak čita izvatke iz teksta, odnosno citate. U pozadini često svira neka melodija ili pjesma povezana s temom o kojoj se govori, ali ne samo u pozadini – glazba često bude i u prvom planu kao svojevrstan predah za slušatelja nakon naracije, bilo voditelja, sugovornika ili čitača teksta, a s glazbenim dijelom emisija i završava. Obično se radi o melodijama bez teksta, ali zna biti i popularnih pjesama – tako emisija *Američki predsjednički izbori 2008.* završava pjesmom *The Rising* Brucea Springsteena. Funkcija je glazbe dakle stvarati atmosferu i ne dopustiti emisiji da upadne u suhoparnost i monotonost, što je boljka s kojom se povijesna znanost zna susresti. Još jedan aspekt koji pomaže u tom pogledu jest manjak inzistiranja na kronološkom prikazu događaja koji su povezani s temom; npr. u emisiji pod nazivom *Država* počinje se s Francuskom revolucijom i biografijom Fuchea, koji je usavršio represivni aparat nužan za uspostavu moderne države. Zatim se govori o Luju XIV., čija se apsolutna monarhija smatra prvom pravom modernom državom, a nakon toga dio emisije posvećen je Niccolu Machiavelliju, koji je uveo u upotrebu pojam *stato, state* ('država'). Potom gost Žarko Puhovski govori o Thomasu Hobbesu i njegovoj teoriji društvenog ugovora, nakon čega slijedi još dalji odlazak u prošlost, u staru Grčku i Rim, odnosno dotiče se polisa i uspostave Republike u Rimu. Potom se spominju Friedrich Wilhelm Pruski i Josip II. Austrijski, govori se o daljnjoj birokratizaciji i postupnom širenju ovlasti države. U drugom dijelu

emisije *Država* odmah ulazimo *in media res* u Oktobarsku revoluciju, narator nam govori o tijeku revolucije dok u pozadini svira neka sovjetska revolucionarna glazbena podloga. Govori se o tome kako su komunisti pozivajući se na Marxa, koji je bio za postupno ukinuće države, stvorili najveći državni aparat na svijetu. Ovaj drugi dio emisije govori o totalitarnim državama, ali se vraća i u prethodna stoljeća, npr. kad se čitaju ulomci iz Hobbesova *Leviathana* ili *Rasprave o vladi* Johna Locke. Naracija dalje prelazi na Prusku i ujedinjenje Njemačke, zatim na osvajanje Rima, čime je završeno ujedinjenje Italije. Prelazi se zatim na Italiju nakon Prvog svjetskog rata i dolazak fašista na vlast, nakon čega gost govori o totalitarnoj državi i diskutira je li tu uopće riječ o državi, a na kraju se spominje Reagan i „manja“ država, odnosno nedavna gospodarska kriza, koja je ponovno dovela do pitanja: kolike ovlasti treba imati država? Dakle, ovdje sam pokušao dati pregled jedne emisije u dva nastavka, pokazati na primjeru kako emisija izgleda i kako se ne obazire previše na kronološko obrađivanje teme, što smatram pozitivnom karakteristikom. Format je pomalo sličan drugoj emisiji gospodina Špelića, poznatijoj *Trećoj povijesti*, samo što u *Povijesti četvrtkom* ne čujemo pitanja koja se postavljaju, nego samo sugovornika kako odgovara, odnosno tumači nešto, dok se u *Trećoj povijesti* zapravo vodi razgovor. Teme koje emisija obrađuje su raznorazne, od povijesti pojedinih država (Japana, Pruske, Italije...), ljudske svakodnevice u određenom razdoblju (*Putovanje u neolitu*, *Put, putnici i putovanje u srednjem vijeku...*) lika i djela određenih osoba (Periklo, Cezar, John Stuart Mill...), ratova (Šestodnevni rat, Prvi križarski rat...), bitaka (opsada Sinja 1715., Bitka kod Verduna...) do određenih teorija (*Teorija i praksa državnog udara...*) itd. Gosti su, s obzirom na to da su teme raznovrsne, također raznovrsni. Koliko mi je poznato, najčešći je gost Žarko Puhovski, a od poznatijih lica u emisijama su među ostalim gostovali i Mirko Bilandžić, Damir Agičić, Hrvoje Gračanin, Neven Budak, Tvrtko Jakovina, Hrvoje Klasić, Tihomir Cipek, Lovorka Čoralić, Igor Dekanić, Boris Havel, Aleksandar Durman, Dražen Lalić, Marin Zaninović, Vladimir Paar, Tihomir Ponoš i dr. Neki od gostiju, poput novinara Krste Cviića, vojnog analitičara Frana Višnara i matematičara i japanologa Vladimira Devidea, nažalost su pokojni. Dok sam pisao ovaj tekst, pomislio sam da ne bi bilo z gorega obratiti se uredniku Dariju Špeliću i postaviti mu koje pitanje o njegovoj emisiji i općenito o radu na obrazovnom programu HRT-a. Gospodin Špelić odvojio je malo svoga vremena i odgovorio na nekoliko pitanja, na čemu mu ovim putem još jednom zahvaljujem!

1. Kako točno izgleda proces izrade emisije? Kako istražujete? Radite li sami istraživanje teme ili to radite zajedno s gostom? Kako odlučujete koju temu obraditi?

Ključni produkcijski podatak o emisiji *Povijest četvrtkom* jest taj da se ona emitira svaki tjedan. Taj tjedni ritam emitiranja diktira sve, on određuje i vrijeme za pripremu emisije. Istraživanje za emisiju, pisanje teksta, prevođenje materijala, obrada snimljenog intervjua, montaža, odabir glazbe i konačno sklapanje svih tih dijelova u radijsku emisiju od 50 minuta – sve to mora stati u tjedan dana. I u tom ritmu to treba ponoviti 45 puta u godini. Toliko se premijernih emisija emitira u godini dana. Pored tog tjednog ritma još dvije stvari utječu na proizvodnju emisije. Prvo, *Povijest četvrtkom* radijska je emisija. Svaki stručni sugovornik mora imati glas za radio, svaki stručni sugovornik bit će najmanje 20 minuta u emisiji *Povijest četvrtkom*. Netko može biti najbolji ili najbolja u svom području, ali ako ima glas koji nije za radio ili ima tremu od mikrofona, ne može biti u emisiji. Radio, kao i televizija, može biti okrutan medij. Drugo, povijest daje nepresušan izvor tema, ali je pitanje koliko u Hrvatskoj ima stručnih sugovornika za neku temu. Kada se zadovolje ova tri tvrda uvjeta, kada se nađe stručni sugovornik s glasom i nastupom prihvatljivim

za radio, koji je uz to voljan odvojiti nekoliko sati svog vremena za radijski intervju, onda se tek može početi raditi emisija.

Intervju sa stručnim sugovornikom nikada ne traje kraće od sat vremena. Neki se put snima i više puta kako bi se dobio dobar materijal. Nakon toga slijedi obrada snimljenog materijala. U posebnom programu za obradu zvuka prvo se „čisti“ intervju od kašljanja, zamuckivanja, poštapalica i ponavljanja. Sve se to radi kako bi se dobio „čist“, slušljiv intervju. Nakon toga slijedi montaža: rezanje intervju na manje dijelove, cjeline oko kojih se sklapa emisija. One u pravilu ne smiju biti duže od tri minute. To je ključni dio posla. Te cjeline određuju tempo emisije i njezinu priču. Kada se one odrede slijedi pisanje popratnog teksta, koji čitamo spiker i ja. Taj je tekst u emisiji u pravilu dug kao i snimljeni i montirani intervju sa stručnim sugovornikom. Kao veliki pobornik savjeta koji je dao Francis Albert Sinatra, a koji glasi „Što god da radiš, počni s bombastičnim uvodom“, odaberem za svaku emisiju priču koja uvodi u temu ili ju ilustrira. I tek onda počinje montaža emisije. U radijskom žargonu to se naziva sustav slaganja pite: red govora, red sugovornika, red spikera, sve prožeto glazbom koja treba ili ilustrirati tekst ili ocrtati njegovu atmosferu. Za teme koje bolje poznajem potreban je samo tjedan u kojem radim tu emisiju. Za teme iz prapovijesti potrebni su tjedni čitanja. Samo za sastavljanje sinopsisa emisije, s tekstom, prijevodima iz knjiga ili izvora potreban je dan rada. Još je jedan dan potreban za čišćenje, rezanje i montažu snimljenog višesatnog intervju. Onda je tu i četverosatni termin montaže u režiji Hrvatskog radija. Tu su onda i tipično radijski sitni, ali bitni poslovi, poput učenja kako se čita *Deng Xiaping*, *Zhu De* ili *Pedro Alvarés Cabral*. Sve u svemu, ako mi je tema bliska, četiri dana dovoljna su za rad na emisiji *Povijest četvrtkom*. Ostatak radnog tjedna odlazi na emisiju *Dogodilo se na današnji dan*.

2. Na žalost, *Treća povijest* je ukinuta. Na kojim još projektima sudjelujete, osim *Povijest četvrtkom* i *Dogodilo se na današnji dan*? Imate li podatke o slušanosti Vaših radijskih emisija?

Treća povijest postala je povijest u lipnju 2016., kada je tadašnji v. d. glavnog urednika HRT-a 3 gospodin Krešimir Čokolić odlučio da više neće imati tu emisiju u programu. Okolnosti ukidanja emisije najbolje je opisao Tvrtko Jakovina, moj kolega u vođenju emisije, u članku 'Povijest „Treće povijesti“', objavljenom u *Historijskom zborniku* (Vol.I. XII. No.2, veljača 2018). Nakon toga od televizijskog posla ostao mi je rad na projektu NDH. Riječ je o znanstveno-dokumentarnoj seriji od 12 epizoda u trajanju od 50 minuta o nastanku i propasti Nezavisne Države Hrvatske. Serijal je prvi put stavljen u proračun HRT-a 2015. godine, a proizvodnja je počela sljedeće, 2016. godine. Autori su serijala dr. Hrvoje Klasić i Miljenko Bukovčan, dvojac koji je zaslužan za serijal *Hrvatsko proljeće*. Ja sam urednik tog projekta. Serijal počinje epizodom *Između dva atentata*, koja ocrta odnose u Kraljevini SHS/ Jugoslaviji između atentata na Stjepana Radića i atentata na kralja Aleksandra i završava epizodom o krahu NDH. U stvaranju serijala snimljeni su intervjui s četrdesetak doktora znanosti i publicista iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Njemačke, Italije i Velike Britanije. U Jugoslavenskoj kinoteci kolege Klasić, Bukovčan i ja pregledali smo sve slikopise NDH i filmove i iz njih je za serijal otkupljeno više od dva sata arhivskog materijala. Većina tog materijala nije viđena u prošlih nekoliko desetljeća. U serijalu će pored tog materijala biti i na desetke fotografija koje su autori serijala pronašli u Hrvatskom povijesnom muzeju. Serijal bi trebao biti gotov do ljeta ove godine.

Podatke o slušanosti radijskih emisija *Povijest četvrtkom* i *Dogodilo se na današnji dan* nemam. Taj se podatak ne dijeli s autorima emisija.